

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 433

**Gospodarka regionalna
w teorii i praktyce**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Agnieszka Flasińska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Hanna Jurek
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-588-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Beata Bal-Domańska: Ocena zrównoważonego rozwoju Polski w układzie powiatów w ujęciu <i>przyczyna – stan – reakcja</i> . Przypadek <i>bezrobocie – ubóstwo – aktywność gospodarcza</i> / The evaluation of sustainable development in the system of counties in Poland from the <i>pressure – state – response perspective</i> . Example of <i>unemployment – poverty – economic activity</i>	9
Tomasz Bartłomowicz: Wielowymiarowa analiza porównawcza sytuacji społeczno-gospodarczej miast regionu dolnośląskiego / Multidimensional comparative analysis of the socio-economic situation of Lower Silesia region cities.....	19
Patrycja Beba, Ewa Kiryluk-Dryjska: Identyfikacja barier rozwoju wsi i rolnictwa w Polsce na przykładzie regionu północno-zachodniego / Identification of rural development obstacles in Poland on the example of north-western region.....	29
Joanna Cymerman, Marcelina Zapotoczna: System opodatkowania nieruchomości w Polsce na tle wybranych krajów / System of real estate taxation in Poland compared to chosen states	40
Maciej Filus: Szacowanie wielkości rynku jubilerskiego w Polsce / Assessment of Polish jewelry market size	53
Patrycja Gaździcka: Ocena innowacyjności polskiej gospodarki na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej / Evaluation of innovation in the Polish economy as compared to other European Union countries	63
Dariusz Głuszczyk: Problem pomiaru działalności innowacyjnej przedsiębiorstw na poziomie regionów / The problem of measuring innovation activities in enterprises at the level of regions.....	73
Jakub Hadyński: Konkurencyjność regionów transgranicznych w Unii Europejskiej / The competitiveness of trans-border regions in the European Union	82
Katarzyna Iwińska: Dekompozycja strumieni emigracyjnych w regionach Polski w latach 2002 i 2011 / Decomposition of emigration streams in Polish regions in the years 2002 and 2011.....	91
Ewa Kiryluk-Dryjska, Patrycja Beba: Zastosowanie metod ilościowych do regionalnej alokacji środków strukturalnych Wspólnej Polityki Rolnej w Polsce / Application of quantitative methods to regional allocation of CAP structural funds in Poland.....	102

Maria Kola-Bezka: Perspektywy rozwoju rynku projektów hybrydowych w województwie kujawsko-pomorskim / Prospects of development of hybrid projects market in the Kujawsko-Pomorskie Voivodeship.....	110
Barbara Kryk: Strategia rozwoju województwa zachodniopomorskiego jako przykład uwzględniania nowego paradygmatu terytorialnej polityki rozwoju / Regional Development Strategy of the West Pomeranian Voivodeship as an example of taking into account a new paradigm of territorial development policy.....	119
Florian Kuźnik: Regionalna polityka miejska w polityce spójności i programach operacyjnych na lata 2014–2020 / Regional urban policy in the cohesion policy and 2014–2020 operational programmes	129
Małgorzata Markowska: Regiony polskie w klasyfikacji pod względem poziomu inteligentnego rozwoju i wrażliwości na kryzys ekonomiczny / Polish regions classified in terms of smart growth level and sensitivity to economic crisis	138
Klaudia Plac: Regionalne różnicowania w zakresie wsparcia zielonej ekonomii z funduszy europejskich w latach 2007–2013 / Regional differences in supporting the green economy by the EU funds in the years 2007–2013	154
Jan Polski: Policentryczność rozwoju regionów na przykładzie województwa lubelskiego / The polycentricity development of regions on the example of Lublin Voivodeship.....	163
Beata Skubiak, Katarzyna Jurewicz: Praktyczne aspekty wdrażania innowacji społecznych. Rekomendacje dla decydentów / Practical aspects of implementing social innovation. Recommendations for decision makers .	172
Aldona Standar: Ocena poziomu pozyskanych środków PROW 2007–2013 na przedsięwzięcia środowiskowe w aspekcie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Przykład gmin województwa wielkopolskiego / Evaluation of the level of RDP 2007–2013 funds on environmental projects in the aspect of sustainable development of rural areas. An example of Wielkopolska communes.....	180
Marek Szajt: Efektywność innowacyjna systemu <i>triple-helix</i> w Unii Europejskiej / The effectiveness of an innovative triple-helix system in the European Union	190
Marcelina Zapotoczna: Ceny mieszkań i zmiany demograficzne – czy istnieje związek? Doświadczenia polskiego rynku nieruchomości mieszkaniowych na przykładzie miast wojewódzkich / Apartment prices and demographic changes – is there a connection? Experience of the Polish residential real estate market on the example of voivodeships capital cities	199
Marta Zarówna: Polaryzacja polskich obszarów metropolitalnych / Polarization of Polish metropolitan areas.....	211

Wstęp

Przekazujemy Państwu publikację poświęconą tematyce gospodarki regionalnej i problemów związanych z jej rozwojem. Zbiór zawartych w niej artykułów koncentruje się na różnych problemach, które omawiane są w perspektywie międzynarodowej i krajowej, ze szczególnym uwzględnieniem regionów, województw, powiatów oraz obszarów transgranicznych.

Najwięcej uwagi poświęcono Unii Europejskiej w różnych wymiarach jej funkcjonowania, w tym ocenie innowacyjności (M. Szajt), (P. Gaździcka), konkurencyjności regionów transgranicznych (J. Hadyński), a przede wszystkim finansowaniu różnych zadań ze środków budżetu Unii Europejskiej w odniesieniu do polityki spójności i programów operacyjnych: w kontekście polityki miejskiej (F. Kuźnik), alokacji środków strukturalnych Wspólnej Polityki Rolnej (E. Kiryluk-Dryjska, P. Beba), wsparcia zielonej ekonomii z funduszy europejskich (K. Plac) oraz pozyskanych środków PROW na przedsięwzięcia środowiskowe (A. Standar).

Problemy związane ze sferą finansów w skali kraju były kontynuowane w pracach poświęconych rynkowi nieruchomości (M. Zapotoczna, J. Cymerman) oraz problemowi szacowania rynku jubilerskiego. Tematyka innowacji natomiast pogłębiona została w: układach regionalnych Polski z punktu widzenia wdrażania innowacji społecznych (B. Skubiak), działalności innowacyjnej przedsiębiorstw (D. Głuszczyk), a także w ocenie pozycji konkurencyjnej regionów Polski, ze względu na poziom inteligentnego rozwoju (M. Markowska).

W pracach pojawiły się tak aktualne wątki dla współczesnej gospodarki kraju, jak: pomiar i ocena zrównoważonego rozwoju (B. Bal-Domańska), tematyka miast, w tym pomiar i ocena ich sytuacji społeczno-gospodarczej (T. Bartłomowicz), a także procesów rozwojowych (M. Zarówna) oraz barier rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa (E. Kiryluk-Dryjska, P. Beba). Gospodarka regionalna była również analizowana w kontekście dekompozycji strumieni emigracyjnych (K. Iwińska).

Wśród rozważanych tematów nie zabrakło problemów związanych z zarządzaniem strategicznym w gospodarce regionalnej w kontekście zastosowania nowego paradygmatu polityki rozwoju omówionego na przykładzie strategii województwa zachodniopomorskiego (B. Kryk) oraz zagadnień rynku projektów hybrydowych i powiązanego partnerstwa publiczno-prywatnego w województwie kujawsko-pomorskim (M. Kola-Bezka).

Przekazujemy niniejszą publikację w Państwa ręce w przekonaniu, że stanie się ona źródłem inspiracji i będzie pomocna w rozwiązywaniu problemów w pracach badawczych i w przedsięwzięciach praktycznych, realizowanych przez odbiorców zainteresowanych tematyką gospodarki regionalnej, a wśród nich pracowników nauki, struktur samorządowych i ministerstw. Publikację polecamy również studentom kierunków ekonomia oraz gospodarka przestrzenna.

Małgorzata Markowska, Beata Bal-Domańska, Dariusz Głuszczyk

Aldona Standar

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
e-mail: standar@up.poznan.pl

**OCENA POZIOMU
POZYSKANYCH ŚRODKÓW PROW 2007–2013
NA PRZEDSIĘWZIĘCIA ŚRODOWISKOWE
W ASPEKCIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU
OBSZARÓW WIEJSKICH. PRZYKŁAD GMIN
WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO¹**

**EVALUATION OF THE LEVEL
OF RDP 2007–2013 FUNDS ON ENVIRONMENTAL
PROJECTS IN THE ASPECT OF SUSTAINABLE
DEVELOPMENT OF RURAL AREAS. AN EXAMPLE
OF WIELKOPOLSKA COMMUNES**

DOI: 10.15611/pn.2016.433.18

Streszczenie: Celem głównym artykułu jest ocena zgodności realizacji przedsięwzięć środowiskowych w ramach PROW 2007–2013 w stosunku do potrzeb badanych jednostek w tym zakresie w aspekcie koncepcji zrównoważonego rozwoju. Badaniem objęto gminy miejsko-wiejskie i wiejskie województwa wielkopolskiego. Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że przedsięwzięcia środowiskowe cieszyły się znacznym zainteresowaniem gmin, jednak ich pozyskanie nie zawsze odzwierciedlało poziom potrzeb w tym zakresie.

Słowa kluczowe: jednostki samorządu terytorialnego, rozwój zrównoważony, obszary wiejskie, PROW, wymiar środowiskowy.

Summary: The main aim of the article is to evaluate the process of obtaining RDP 2007–2013 funds by communes in the implementation of environmental projects. The study consisted of the urban-rural and rural communes of Wielkopolska Voivodeship. Included projects implemented by the communes themselves and departments of the communes, proved that they can be identified as beneficiary. Based on the study it can be concluded that environmental projects attracted considerable interest of communes, but gaining them did not always reflect the level of needs in this area.

Keywords: local government units, sustainable development, rural areas, RDP 2007–2013, environmental dimension.

¹ Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2013/11/D/HS4/03884.

1. Wstęp

Zgodnie z kierunkami rozwoju obszarów wiejskich [Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi 2010, s. 50] obszary wiejskie powinny stać się atrakcyjnym miejscem pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej, z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych tych terenów dla przyszłych pokoleń. Oznacza to, że obszary wiejskie powinny rozwijać się z zachowaniem walorów środowiska naturalnego. Już w 1987 r. w Raportcie Bruntland zapisano, że „rozwój powinien być trwały i służyć zaspokojeniu potrzeb bieżących bez ponoszenia ryzyka, że przyszłe pokolenia nie będą mogły zaspokajać swoich potrzeb”. Koncepcja zrównoważonego rozwoju została zdefiniowana i zapisana w polskim prawodawstwie. Zgodnie z art. 3 Prawa ochrony środowiska [Ustawa z 27 kwietnia 2001] rozwój zrównoważony to rozwój społeczno-gospodarczy obejmujący działania społeczno-gospodarcze z uwzględnieniem równowagi przyrodniczej, w celu zagwarantowania realizacji potrzeb przez obecne i przyszłe pokolenia. W związku z powyższymi definicjami wyróżnia się trzy wymiary (zwane też ładami) rozwoju zrównoważonego: środowiskowy, społeczny i ekonomiczny, jednak w szczegółowych analizach tego pojęcia wskazuje się na jego dwie składowe: rozwój społeczno-gospodarczy i środowiskowy. S. Paszkowski [2001] na podstawie przeglądu literatury stwierdził, że pojęcie zrównoważonego rozwoju ma konotacje po pierwsze ekologiczne, a po drugie ekonomiczne i społeczne. To zasoby środowiska są źródłem bogactwa obszarów wiejskich. Stanowią one podstawę funkcjonowania i rozwoju funkcji: rolniczej, rekreacyjno-turystycznej oraz kulturowej. Ich stan wpływa także na zdrowie ludzi, roślin i zwierząt [Poczta, Sadowski 2007, s. 121]. Przyczyną badania ładu środowiskowego jest ograniczoność jego zasobów. Człowiek wykorzystuje te zasoby i je degraduje. Nastawiony na maksymalizację zysków, nie zwraca uwagi na często nieodwracalne skutki dewastacji środowiska poprzez niszczenie jego zasobów i walorów. Dlatego uważa się, że gospodarowanie środowiskiem naturalnym musi uwzględniać wymogi efektywności ekonomicznej, a od wielkości zysku odjąć należy zawsze wartości zużytych zasobów przyrody i kosztów zewnętrznych [Lipowicz 2002, s. 192; Kozłowski 2005, s. 132, 133].

To przede wszystkim w kompetencji władz gmin, jako podstawowej jednostki podziału administracyjnego kraju, są zadania służące ochronie środowiska [Ustawa z 8 marca 1990, art. 7]. Dlatego tak istotne jest zbadanie, w jaki sposób jednostki realizują te zadania. Mogą one finansować przedsięwzięcia z zakresu ochrony środowiska oczywiście ze środków własnych, jednak kapitałochłonny charakter tego typu inwestycji powoduje, że władze gmin muszą zabiegać o dodatkowe środki, np. z funduszy unijnych. Jednym z programów UE, który wspierał rozwój obszarów wiejskich zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju, był Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013 [Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi 2014]. Jego adresatami były m.in. jednostki samorządowe, które bezpośrednio lub pośrednio poprzez siebie podległe podmioty pozyskują środki wspierające rozwój lokalny. Projekty uwzględniające cele środowiskowe mogły być realizowane w ramach

PROW poprzez działania: Podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej oraz Odnowa i rozwój wsi (Oś 3 Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej), a także działanie Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju (Oś 4 Leader) [Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi 2014].

Problematyka absorpcji środków UE, a także wykorzystania pomocy publicznej krajowej jest niezwykle istotna z perspektywy niwelacji dysproporcji rozwojowych i zaspokojenia najważniejszych potrzeb gmin oraz wpływu na te zmiany wykorzystanych środków PROW. Wyniki badań umożliwią władzom publicznym ocenę dotychczasowych zmian i mogą stanowić wskazówkę dla dalszego programowania pomocy finansowej.

2. Cel badań i metoda

Celem głównym opracowania jest ocena zgodności realizacji przedsięwzięć środowiskowych w ramach PROW 2007–2013 w stosunku do potrzeb badanych jednostek w tym zakresie w aspekcie koncepcji zrównoważonego rozwoju. Ze względu na charakter programu PROW, podmiotami analizy są gminy miejsko-wiejskie i wiejskie. Badaniem objęto jednostki samorządowe województwa wielkopolskiego, ukazując realizowane przez nie projekty na tle wszystkich wdrażanych przedsięwzięć. Uwzględniono przedsięwzięcia wdrażane zarówno przez same gminy, jak i przez jednostki podległe gminom, pod warunkiem że można było zidentyfikować beneficjenta. Zadaniem środków PROW jest wsparcie rozwoju zrównoważonego, dlatego zgodnie z tą koncepcją wszystkie realizowane projekty podzielono na dwie grupy: związane z wymiarem społeczno-gospodarczym i związane z wymiarem środowiskowym. Dalszej analizie poddano te przedsięwzięcia, które oddziałują na wymiar środowiskowy, dlatego zaliczono projekty w zakresie: gospodarki wodociągowej, kanalizacyjnej, ściekowej i zagospodarowania odpadów. Analizowana baza projektów PROW powstała na podstawie przekazanych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi niepublikowanych danych (stan na 15.01.2015 r.). W celu porównania wysokości pozyskanych środków przez gminy posłużono się analizą wskaźnikową. Do sprawdzenia natomiast różnic w poziomach pozyskanych środków PROW w wybranych układach posłużono się analizą wariancji. W ten sposób sprawdzono istotność różnic, biorąc pod uwagę poziom ładu środowiskowego oraz położenie. Wymiar środowiskowy ze względu na jego złożony charakter wyrażono w sposób syntetyczny.

Określenie ładu środowiskowego w ten sposób jest wyjątkowo trudne. W literaturze przedmiotu bardzo często analizuje się kompleksowo rozwój społeczno-gospodarczy, a ład środowiskowy osobno w sposób syntetyczny, rzadko². Ład środowisko-

² O potrzebie stworzenia metodyki badania zrównoważonego rozwoju, w tym wymiaru środowiskowego piszą m.in.: A. Faber [2007], P. Jeżykowski [2007], E. Majewski [2008], T. Borys [2009]. Nieliczne próby jego wyznaczenia zawarto, np. w: [Borys (red.) 2008; Czarnecki, Stanny 2011].

wy według autorki to zarówno jego walory³, jak i instrumenty służące zachowaniu tych walorów, czyli infrastruktura ochrony środowiska oraz środki budżetowe przeznaczone na ten cel⁴. Następnie oba syntetyczne mierniki (walorów i infrastruktury) stały się podstawą agregatywnej miary ładu środowiskowego⁵, której konstrukcja została wykonana w oparciu o metodę TOPSIS⁶.

3. Wyniki badań

W województwie wielkopolskim wdrożono 353 przedsięwzięcia o charakterze środowiskowym na łączną kwotę z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) 456 mln zł. Stanowiło to aż 63% łącznej kwoty środków przy jednoczesnym 23% udziale w strukturze liczby projektów. W ramach przedsięwzięć środowiskowych w województwie wielkopolskim zarówno pod względem liczby, jak i kwoty przeważają projekty z zakresu budowy kanalizacji. Nieco mniejszy udział pod względem liczby i wartości stanowiły przedsięwzięcia z zakresu sieci wodociągowej i oczyszczalni ścieków (tab. 1).

Znacznie więcej projektów w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców realizowały gminy położone peryferyjnie niż w bliskim otoczeniu Poznania, które charakteryzują się stosunkowo najwyższym poziomem rozwoju. Najbardziej skutecznymi beneficjentami projektów PROW pod tym względem okazały się jednostki powiatu ostrzeszowskiego, pleszewskiego, szamotulskiego. Najwięcej projektów z uwzględnieniem liczby ludności realizowano w Obrzycku (16,97), Powidzu (9,02), Chrzypsku Wielkim (8,82) i Czerminie (8,17). Gminy wiejskie aglomeracji poznańskiej realizowały znacznie mniej projektów lub nie realizowały ich wcale (rys. 1).

Z kolei biorąc pod uwagę poziom pozyskanych środków EFFROW w przeliczeniu na mieszkańca w ramach wymiaru środowiskowego, analiza wariancji ($F = 2,64$ przy $p = 0,04$)⁷ potwierdziła statystycznie istotne różnice. Gminy zlokalizowane najbliżej Poznania pozyskały znacznie mniej środków niż gminy w konińskim czy kaliskim. Średnia dla gmin powiatu poznańskiego wyniosła 149zł, gdzie dla gmin

³ Wyrażono za pomocą wskaźników: udział TUZ w UR (%), lesistość (%), udział obszarów prawnie chronionych w ogóle powierzchni (%), zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca (m^3), odpady ogółem na 1 mieszkańca (kg).

⁴ Skonstruowano na podstawie następujących wskaźników: udziału korzystających z wodociągów w ogóle mieszkańców (%), udziału korzystających z oczyszczalni ścieków w ogóle mieszkańców (%), udziału wydatków inwestycyjnych działu 901 Gospodarka komunalna i ochrona środowiska w wydatkach inwestycyjnych ogółem (%), wydatków inwestycyjnych działu 901 Gospodarka komunalna i ochrona środowiska w przeliczeniu na 1 mieszkańca (zł).

⁵ Autorka opracowała tę koncepcję wraz z N. Bartkowiak-Bakun w ramach oceny oddziaływania wybranych działań PROW 2007–2013 na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich Polski (analiza regionalna) [Bartkowiak-Bakun, Standar 2015].

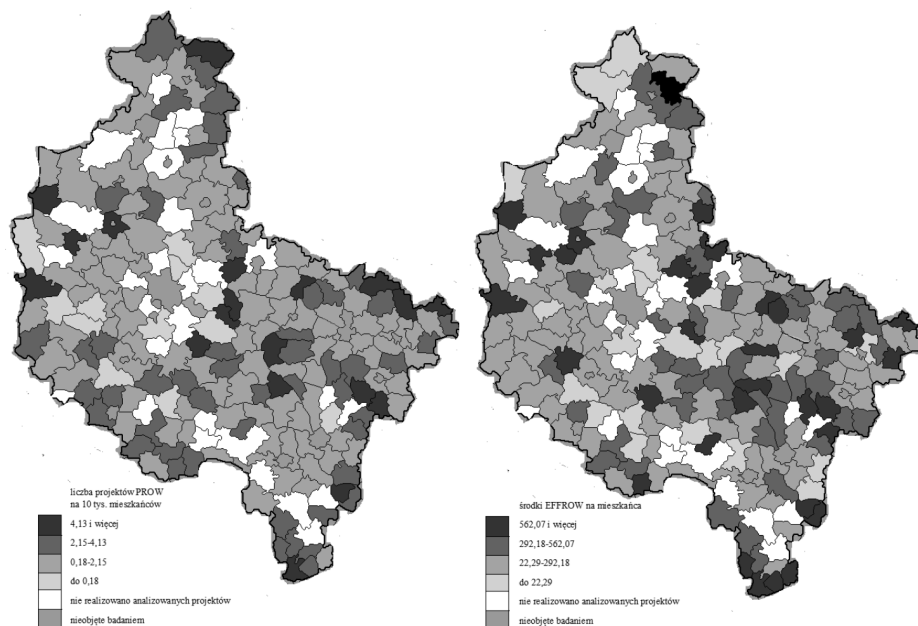
⁶ Opis metody, omówienie kolejnych etapów konstrukcji syntetycznego miernika zawarto w: [Standar 2015].

⁷ F oznacza statystykę F , a p poziom istotności.

Tabela 1. Poziom i liczba projektów realizowanych przez gminy województwa wielkopolskiego w ramach programu PROW 2007–2013 według charakteru przedsięwzięcia

Przedsięwzięcie	Szczegółowy charakter przedsięwzięcia	Średnia środków (tys. zł)	Liczba projektów		Suma środków	
			(szt.)	(%)	(mln zł)	(%)
Ogółem społeczno-gospodarcze		220	1 207	77	266	37
Środowiskowe	pozostałe	214	4	0	0,9	0
	energia odnawialna	249	6	0	1	0
	gospodarka odpadami	182	29	2	5	1
	oczyszczalnia ścieków	1 431	26	2	37	5
	kanalizacja	1 433	154	10	221	31
	kanalizacja i oczyszczalnia ścieków	2 144	12	1	26	4
	wodociąg	1 054	57	4	60	8
	wodno-kanalizacyjne	1 610	46	3	74	10
	wodno-ściekowe	1 606	19	1	31	4
Ogółem środowiskowe		1 292	353	23	456	63
Łącznie		463	1 560	100	722	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych MRiRW z 15.01.2015.

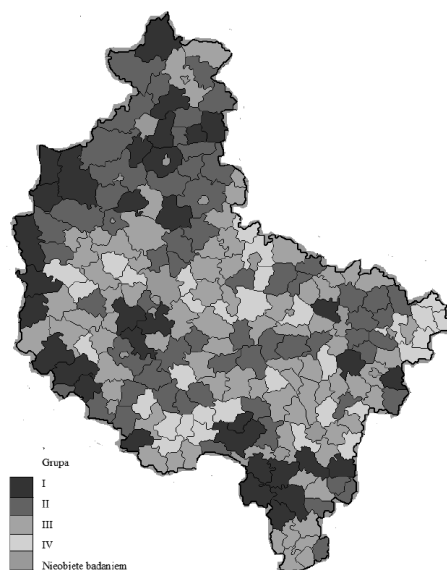
Rys. 1. Liczba i wartość (dofinansowanie EFFROW) realizowanych projektów PROW 2007–2013 gminy województwa wielkopolskiego w zakresie wymiaru środowiskowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych MRiRW z 15.01.2015.

śłupeckiego, średzkiego, gnieźnieńskiego, pleszewskiego, rawickiego i kępińskiego ponad 600 zł. Na ogół największe środki (na mieszkańca) pozyskiwały gminy wdrażające najwięcej projektów jak Obrzycko (1242 zł) i Powidz (1019zł) oraz średnio jak Dominowo (1336 zł) (rys.1).

Gminy miejsko-wiejskie i wiejskie cechują się zróżnicowanym poziomem ładu środowiskowego. Największy wpływ na to wywierały środki przeznaczone na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska, gdyż oba wskaźniki charakteryzowały się najwyższym poziomem wskaźnika zmienności (ok.134 i 193%). Gminy różnią się też znacznie pod względem udziału obszarów prawnie chronionych (ok. 106%). Pod względem zaopatrzenia w wodę oraz jej zużycia występują stosunkowo najmniejsze różnice między gminami (10 i 29%). Wskaźnik dyspersji udziału mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej wynosił ok. 40%, podobnie jak udział mieszkańców korzystających oczyszczalni ścieków [Bank Danych Lokalnych GUS].

Średnia arytmetyczna oraz odchylenie standardowe obliczone dla syntetycznego miernika wymiaru środowiskowego pozwoliły wydzielić cztery grupy jego poziomu. Na grupę I (poziom wysoki) składają się 34 gminy zlokalizowane peryferyjnie w powiatach: pilskim, czarnkowsko-trzcianeckim i ostrowskim (rys. 2). Cechują się na ogół najkorzystniejszymi poziomami wskaźników. Są to gminy o najlepszych walorach przyrodniczych, najwyższym udziale osób objętych oczyszczalniami ścieków i stosunkowo najwyższym poziomem środków przeznaczanych na inwestycje środowiskowe. Jedynie pod względem liczby osób objętych siecią wodociągową, wynik tej grupy nieznacznie niekorzystnie odbiega od średniej.

Rys. 2. Syntetyczny poziom wymiaru środowiskowego gmin województwa wielkopolskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych MRiRW z 15.01.2015.

W skupisku gmin o średnio-wysokim poziomie (grupa 2) znalazły się 63 analizowane jednostki. To gminy stanowiące znaczny udział w powiatach: leszczyńskim, wągrowieckim, kościańskim, międzychodzkiem, chodzieskim i pilskim (rys. 2). Na ogół to gminy o ponadprzeciętnych walorach środowiskowych i dobrze rozwiniętej infrastrukturze wodno-ściekowej. W związku z tym na ten cel inwestycyjny przeznaczają o połowę mniej środków, co przekłada się na ich znacznie niższy poziom w przeliczeniu na 1 mieszkańca (wynik stanowi 1/3 grupy 1). Mieszkańcy tych gmin charakteryzują się stosunkowo niższą świadomością ekologiczną mierzoną ilością wytwarzanych odpadów i zużytej wody.

Najliczniejszą grupę stanowią gminy cechujące się średnio-niskim poziomem wymiaru środowiskowego (grupa 3). Przede wszystkim zlokalizowane są w powiatach: kępińskim, rawickim, pleszewskim, szamotulskim, grodziskim, jarocińskim i obornickim (rys. 2). Przeciętny udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem oraz udział (TUZ w UR) stanowi zaledwie 1/2 obliczonej dla gmin o wysokim poziomie ładu środowiskowego. Na terenie tych gmin występuje średnio rzadziej problem nieodpowiedniego składowania śmieci w porównaniu do pozostałych grup. Są to jednostki, na których terenie sieć wodociągowa jest na ogół bardzo dobrze rozwinięta, a oczyszczalnie ścieków dobrze. Za niekorzystne zjawisko można uznać fakt przeznaczania tylko 1/8 środków na inwestycje w zakresie gospodarki komunalnej i ochrony środowiska niż średnio jednostki grupy 1.

Z kolei najmniej liczną zbiorowość stanowią gminy cechujące się średnio niskim poziomem ładu środowiskowego – 33 jednostki. Gminy grupy 4 charakteryzują się stosunkowo niskimi walorami środowiskowymi i dodatkowo słabym poziomem rozwoju infrastruktury ochrony środowiska. Obszary wiejskie tego poziomu charakteryzują się średnio 8-procentowym udziałem TUZ w UR⁸, 11-procentowym poziomem lesistości i tylko 2-procentowym udziałem obszarów chronionych w powierzchni ogółem. Mieszkańcy wytwarzają stosunkowo największe ilości odpadów i zużywają najwięcej wody. Dodatkowo najmniejsza część mieszkańców obsługiwana jest przez oczyszczalnie ścieków. Gminy grupy 4 przeznaczyły – w przeliczeniu na 1 mieszkańca (oraz uwzględniając udział w budżecie ogółem) – na cele inwestycyjne najmniej środków mimo największych potrzeb w zakresie gospodarki komunalnej i ochrony środowiska. Pod względem położenia największy udział w tej grupie mają gminy z powiatów: kolskiego, gostyńskiego i krotoszyńskiego (rys. 2).

Jeśli chodzi o poziom ładu środowiskowego, analiza wariancji ANOVA⁹ wykazała statystycznie istotne różnice w zakresie średnich: liczby projektów ogółem ($F = 3,93$ przy $p = 0,01$), poziomu środków ogółem ($F = 4,30$ przy $p = 0,01$) i poziomu środków na zadania środowiskowe ($F = 3,69$ przy $p = 0,01$). Średnio staty-

⁸ Trwałe Użytki Zielone w Użytkach Rolnych.

⁹ Pomiędzy badanymi cechami odnośnie do liczby i wartości realizowanych projektów PROW a poziomem wymiaru środowiskowego występuje bardzo niski, statystycznie nieistotny poziom korelacji.

Tabela 2. Średnie poziomu i liczby projektów realizowanych przez gminy miejsko-wiejskie i wiejskie województwa wielkopolskiego w ramach programu PROW 2007–2013 według poziomu ładu środowiskowego

Grupa wymiaru środowiskowego	Ogółem projekty i środki PROW		Projekty i środki PROW o charakterze środowiskowym	
	liczba projektów	poziom środków EFRROW w tys. zł	liczba projektów	poziom środków EFRROW w tys. zł
1	8,2	3 737	1,6	2 183
2	6,7	2 957	1,5	1 811
3	8,2	3 984	2,0	2 623
4	6,8	3 095	1,5	2 003

Źródło: opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych MRiRW z 15.01.2015.

stycznie najmniej projektów ogółem i o średnio statystycznie najmniejszej wartości ogółem wdrażały gminy grup 2 i 4. Przełożyło się to na uzyskane wyniki dla średniej pozyskanych środków na projekty środowiskowe. W tym przypadku także średnio statystycznie istotnie bardziej kosztowne przedsięwzięcia wdrażały gminy grup 3 i 1. Co prawda, brak tutaj prostej prawidłowości, że im wyższy poziom ładu środowiskowego, tym mniejsze środki na cele środowiskowe były pozyskiwane, ale gminy grupy 4 średnio pozyskały niewiele więcej niż gminy grupy 2 i jednak znacznie mniej niż gminy grupy 3 i 1. Aby środki UE wspierały wyrównywanie różnic rozwojowych, szczególnie w tak ważnym obszarze jak ład środowiskowy, to gminy grupy 4 powinny być stosunkowo najlepiej pozyskującym beneficjentem (tab. 2).

4. Zakończenie

Na podstawie przeprowadzonych analiz, można stwierdzić, że:

1. Pozyskane przez gminy województwa wielkopolskiego środki PROW wpłynęły na zrealizowanie stosunkowo dużej liczby projektów ukierunkowanych na działania o charakterze społeczno-gospodarczym, relatywnie mniejszej w zakresie zadań środowiskowych. Jednak to projekty w ramach ładu środowiskowego stanowiły stosunkowo większą część, co oznacza koncentrację środków na tego typie inwestycji.

2. Najważniejszym kierunkiem rozdysonowania środków PROW jest infrastruktura kanalizacyjna, której poziom jest znacznie bardziej zróżnicowany w stosunku do sieci wodociągowej, co świadczy o wykorzystaniu środków zgodnie z wagą występujących problemów.

3. Środki PROW w największym stopniu przyczyniły się do zmian w wyposażeniu w infrastrukturę wśród gmin, w których odnotowano średnio-niski i wysoki poziom wymiaru środowiskowego. Po grupie o średnio-wysokim poziomie wymiaru

środowiskowego, gminy o najniższym poziomie skorzystały stosunkowo rzadziej, pozyskując relatywnie mniej niż pozostałe gminy. To zjawisko jest o tyle niepokojące, że dzięki środkom PROW, można było przeprowadzić wiele kosztownych inwestycji w zakresie tak potrzebnej infrastruktury ochrony środowiska po zaangażowaniu niewielkiej części środków własnych. W związku z tym pełniejsza realizacja celów polityki regionalnej UE wymaga objęcia pomocą jednostek o najniższym poziomie rozwoju wymiaru środowiskowego, w ten sposób, aby mogły skorzystać z szansy na rozwój, jaką umożliwiają pozyskane środki UE.

Literatura

- Bank Danych Lokalnych GUS, <http://www.gus.gov.pl> (5.09.2015).
- Bartkowiak-Bakun N., Standar A., 2015, *Ocena oddziaływania wybranych działań PROW 2007–2013 na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich Polski (analiza regionalna)*, Ekspertyza wykonana na zlecenie MRi RW i FAPA, Warszawa.
- Borys T., 2009, *Problemy zrównoważonej konsumpcji*, [w:] Fiedor B., Jończy R. (red.), *Rozwój zrównoważony teoria i praktyka ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Borys T. (red.), 2008, *Analiza wskaźników zrównoważonej produkcji i konsumpcji w ramach przygotowania i realizacji Programu na rzecz zrównoważonych wzorców produkcji i konsumpcji*, Fundacja Karkonoska, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa.
- Czarnecki A., Stanny M., 2011, *Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich Zielonych Płuc Polski. Próba analizy empirycznej*, Wydawnictwo IRWiR PAN, Warszawa.
- Faber A., 2007, *Przegląd wskaźników rolno-środowiskowych zalecanych do stosowania w ocenie zrównoważonego gospodarowania w rolnictwie*, [w:] *Sprawdzenie przydatności wskaźników do oceny zrównoważonego gospodarowania zasobami środowiska rolniczego w wybranych gospodarstwach, gminach i województwach. Program wieloletni 2005–2010*, Studia i Raporty IUNG-PIB.
- Jeżykowski P., 2007, *Kategoria rozwoju zrównoważonego w naukach ekonomicznych*, [w:] Jeżykowski P. (red.), *Ekonomiczne problemy ochrony środowiska i rozwoju zrównoważonego w XXI wieku*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Kozłowski S., 2005, *Przyszłość ekorozwoju*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Lipowicz B., 2002, *Ekonomiczne aspekty ochrony środowiska naturalnego w Polsce*, [w:] Prota T. (red.), *Wybrane problemy ekonomii*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań.
- Majewski E., 2008, *Trwały rozwój i trwałe rolnictwo. Teoria a praktyka gospodarstw rolniczych*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2010, *Kierunki rozwoju obszarów wiejskich. Założenia do Strategii zrównoważonego rozwoju wsi i rolnictwa*, Warszawa.
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2014, *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013*, Warszawa.
- Paszkowski S., 2001, *Zrównoważony rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich*, [w:] Kłodziński M. (red.), *Gospodarka, człowiek, środowisko na obszarach wiejskich*, IRWiR PAN, WFOŚiGW w Szczecinie, AR w Szczecinie, Warszawa.
- Poczta W., Sadowski A., 2007, *Możliwości finansowania projektów związanych z ochroną przyrody w ramach zrównoważonego rozwoju*, [w:] Nowacki J. (red.), *Zasoby przyrodnicze szansą zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu, Poznań.

Raport Brundtland, United Nations, 96th plenary meeting, 11 December 1987, <http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm> (5.02.2015).

Standar A., 2015, *Klasyfikacja gmin według kondycji finansowej z wykorzystaniem metody TOPSIS*, Wieś i Rolnictwo, IRWiR PAN, Warszawa [w druku].

Standar A., Bartkowiak-Bakun N., *Ocena oddziaływania wybranych działań PROW 2007-2013 na zrównoważony rozwój obszarów wiejskich Polski (analiza regionalna)*, 2015, FAPA.

Ustawa z 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym, Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95.

Ustawa z 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, Dz.U. 2001 nr 62 poz. 627 z późn. zm.